

MAS-RESAN TILL DDR/POLEN 6-12/5 1987.

Denna resa var en följdforeteelse till Polen-resan 1986, i Tjernobyli-katastrofens skugga. Vid avslutningen i Warszawa fick undertecknad en bokgåva av resegruppen, "Geschichte Stralsunds," där man får anse att det nya resmålet specificerades. Jag måste erkänna, att de problem som jag upplevde med den första resan nog hade övertygat mig om att det i varje fall inte skulle bli någon ny resa med mig som arrangör. Idag är jag tacksam att jag ändrade mig, trots att tid och ekonomiska förhållanden (jag är tjänstledig och doktorerar f n) knappast var idealiska. Det blev i och för sig strul den här gången också, men med hjälp av ett omfattande förarbete, där Lennart Karlsson gjorde en utomordentlig insats under min bortovaro, och ett oförbrännligt gott humör hos resten av deltagarna löste sig allt till vår stora förvåning. Vi ser numera med förakt på dessa enkla, osportliga, resor som går västerut. De är ju närmast löjligt enkla...

Jo sport blev det, och förb-t roligt därtill!

Liksom den första resan deltog 12 personer, dock var 3 nya. Ingen dykning ingick denna gång.

Huvudtemat var det gammalslaviska (västslaviska) och kring detta vävdes vår egen vikingatid/äldre medeltid, c 800-1200, med det maritima sambandet från Öresund (Skanör-Falsterbo/Fotevik) till Rügen och Pommern med södra Danmark (Falster-Fyn). Våra egna fär vägar med färja Trelleborg-Sassnitz, Warnemünde-Gedser beskriver detta samband. Till detta kom hansatiden med Albrecht av Mecklenburg och vitaliebröderna, med ursprung i transporterna till det belägrade Stockholm i början av unionstiden, strax före sekelskiftet 1400. På den danska tiden i södra Östersjöområdet, särskilt när det gäller Rügen, följer så svenska Pommern, till 1815. Båda dessa epoker beskriver extremt maritima sammanhang, för att inte tala om de sjörövare som stammade ur vitalianernas krets, och som i historieskrivningens gryning spelade en så stor roll i Norrland och norra Finland. Inget maritimt kan studeras som en lokal foreteelse! Vår resa var visserligen mycket kort, men förhoppningsvis kom mitt envisa mässande om ekrika skogar och flottning av nybyggda fartyg på långsamt ringlade floder, som Peene och Trebel, att ge en viss uppfattning om det anmärkningsvärda skeppsbygget i Vorpommern, inte minst under den svenska tiden. Jag har följt de imponerande nedslagen i fribrevsdiarierna på Riksarkivet. Minst en tredjedel av de där registrerade fartygen är byggda i orter som Barth, Ribnitz-Damgarten, Wolgast, Anklam o s v.

Allmän kulturhistoria, alltså, men med en maritim särprägel.

Målet för de här resorna har efter hand blivit att skapa en kunskaps- och kontaktfond med tanke på våra svenska försvarsanläggningar under äldre me-

deltid(och vikingatid, då läget är lite mera svårtolkat), alldeles särskilt de pål- och stenspärrar som nu börjat undersökas systematiskt. Det främsta namnet i detta arbete är Harry Alopaeus från Helsingfors. Undertecknad och förhoppningsvis resten av MAS kan och bör här göra en verkningsfull insats för dokumentation och datering. Självt är jag inblandad sedan länge och tjatade redan tidigt i Medds spalter för ett återupptagande av arbetet med pålspärrarna. Strax därpå hittades Foteviksskeppen, i en spärr av delvis samma typ som Skuldelev och våra inhemska svenska(då främst i Blekinge). Nu duggar objekten frikostigt, från Hälsingland i norr till åtminstone Östergötland och norra Småland i söder.

Nästa år, 1988, avslutas satsningen på studieresor med detta tema med ett besök i Estland. På många sätt betecknar detta höjdpunkten för projektet, om man får kalla det så.

Där knyter vi an på nytt till Matti Klinges teser och sambandet mellan det hedniska östersjöfinska och slaviska, till dansktid, hansa och svensk-tid. Dessutom skall vi dyka, vi har faktiskt som såvitt vi förstår första rent västerländska grupp fått tillfälle att beskåda i stort sett vad vi vill under vatten. Ett enastående tillfälle! Men utan kontakten med vad vi tidigare mött under dessa studieresor skulle vi stå oss slätt, i varje fall kunskapsmässigt.

ETT PRIVAT DAGBOKSUTDRAG:

(med notater av Lennart Karlsson införda)

6/5.

Start 2.45 från Götene(i Västergötland), körde faktiskt förbi en del tidiga långtradare på väg till Vänersborg. Där fick vi vänta något på Styrbjörn och Bengt på väg från Tösse(i Dalsland), som bara sovit några timmar. Överflyttning i deras bil och på väg igen till Skredsvik ovan Uddevalla för att hämta Lars. Mot Göteborg över Tjörnleden. Jag märkte att vi inte skulle hinna som planerat, men litade på Lennart vad beträffar uttag av buss i Malmö och samlingen av gruppen.

Vid 10-tiden var vi framme och hann under Per Söderhelms ledning på sjöfartsmuseet(tekniska museet)begrunda Foteviksfölmen och konserveringsanläggningen med det fina fyndet "Knösen", 1100-tal, enligt Per. Här fanns splitsat öga, m m tågvirke av lindbast bevarat. Delvis utomordentligt välbevarat och fint tillhugget virke. Detta som god kompensation för att vi inte hinner till Skanör/Falsterbo, och ett språngbesök på den samtida Falsterbobåten. Tankning och in på färjan i hyfsad tid.(12.15). Stor middag på båten, med påföljd att det i det tillståndet vart något struligt att klara visumformaliteterna, som vart klara först 15 minuter före ankomsten... 17.15 genom landgången, Bert visar framfötterna genom att glatt och diplomatiskt ordna kontakterna genom förarfönstret. Genom redan 17.40(rekord). Eftersom vi har vandrarhem i kväll en väntande Jugendlicher vid namn Michael, som visar vägen upp på Stubbenkammer, den vackra kritklippan med Rügens högsta punkt. Platsen är odödliggjord bl a genom målningar av Caspar David Friedrich, en gång svensk undersåte(han har en annan målning, där hans barn viftar med en liten svensk flagga). F ö en av mina konstnärsfavoriter.

C 19.00 framme vid vandrarhemmet "Grete Walther" nära Kutertor, den port där Karl XII knackade på efter sin ritt från Bender år 1714. Ett verkligt fint ställe, med hålligång och öronbedövande diskodunk i källaren fram på småtimmarna. Kvällspromenaden genom det gamla Stralsund, med glest upplysta gator, och kyrktorn som obelysta tornar upp sig mot en klar måne var oförglömlig. Kolröken är riktigt mysig, förmodligen därför att lukten förefaller exotisk och uppammar gamla minnen.

7/5.

Michael avlöst av Gunhild, som representerar den vanliga turismen, på dyra hotell. Först apotek, för att fixa medikamenter, därefter polisen, med reseledaren, d v s jag, personligt representerad. Lite strul, eftersom vi först gick till fel avdelning. Färja (Wittower Fähre) med väntan och egen fika vid ett blåsigt sund. Det är här tranorna har sina största rastplatser i Europa (innan de kommer till Hornborgasjön). Många slaviska ortnamn med ändelserna -in (märk betoningen: Wollin, Stettin), -ow, -vits (witz), -itse, -gast, tyska kolonisationsnamn på -hagen. Lite sociala förhållanden under svensk tiden, livegenskapen avskaffad först 1806 med införande av svensk lag. Något sent, eftersom unionen upplöstes 1815. Den store kritiker var Ernst Moritz Arndt, känd för initierade och läsvärda reseskildringar från Sverige och svenskvän, men samtidigt vägröjare för tyskheten (universitetet i Greifswald bär hans namn idag). 12.00 framme vid Arkona. Föreläsning ur Saxo och egen fatatur i soligt lä (någorlunda). Härifrån kommer den första solbrännan i år! Arkona hade belägrats och intagits redan 1136 av Erik Emune, men 1169 var det hela definitivt. Jag drog historien fram till 1227, underkuvandet genom korsriddarna av kurer och ester. Vidare en skildring ur Saxo av den slaviska religionen, Svantevit och hans vita häst. Vi spekulerade i var den utanför vällen belägna (och befästa) brunnen legat, och -ännu svårare- var låg hamnen!? Vidare mot den lilla välhållna fiskerbyn Vitte (turistisk). Namnet identiskt med beteckningen på de olika städernas områden, fittin, vid Skanör/Falsterbo. Till denna ort för många svenska och danska fiskare ännu på 1800-talet. Stort kapell. Mycket flinta i jorden, Erik hittade en belemnit. Och till slut: en betande vit häst! Järtecken som Svantevit gav oss var positiva, det är bara att fortsätta.

14.20 vid Altenkirchen, svår besvikelse, alla matställen stängda, och vad värre är, denna den äldsta kyrkan på Rügen med sin märkliga relief (inomhus) är stängd och vi kommer inte åt myckeln. Dansk tegelstenstil, liksom Bergen m fl (alla kyrkor uppfördes ju under dansk tid). 15.35 ger vi i Glowe upp restaurangidén och köper egna Lebensmitte^l, som inmundigas vid Wrangels gamla slott Spyker (jfr Skokloster), med kyrkan i Bobbin. Enligt sägnen skall Wrangel ha hälsuggits här, bl a för sin vägran att ta ansvar för slaget vid Fehrbellin (ett stort nederlag för svenskarna). Vidare till Ralswiek, där vi missade Peter Herfert, som skulle kunnat följa med på hela Rügenturen (brevnen hade gått om varandra). Offerplats med människoben, fyndplatsen för båtarna. På återvägen passerade vi Dobberworth, den största bronsålderns gravhögen på Rügen (vi missade Hünengräber, d v s megalitdösarna). I närheten lär Klaus Störtebeker, den största sjörövaren bland de senare vitanerna. s k "likedeelers", vara född, en ära för det socialistiska Rügen. Kyrkvärden öppnade kyrkan i Bergen trots semester, relief, restaurering i starka färger (ursprungliga, sägs det!?) Medeltida muralmålningar påbyggda på 1860-tal. Bergen är Rügens huvudstad, grundad av furst Jaromir som var vasall under danske kungen (En Jaromir av Rügen, som intog Bornholm och Köpenhamn finns förevidad i Jarmers Plads i K). 17.50 Rugards slaviska borgvall med Ernst Moritz Arndt-Turm. 18.35 i den fashionabla badorten Binz (1920-30-tal) där en god och riklig middag serveras. Idag har vi sett åtskilliga djur och fåglar på åkrar med bet- och potatisblast: storkar, tranor, hök, fasan och rådjur.

21.45 Hotell Baltic i Stralsund.

8/5.

Torget i Stralsund 9.55, vidare till museerna efter passage förbi den gamla svenska regeringsbyggnaden och rådhuset. Kulturhistoriska museet, inrymt i ett gammalt kloster(S:ia Catharina), mycket fint, med en trevlig introduktion av Reinhard Gaudig. Meeresmuseum som ligger alldeles intill var imponerande och bjöd på museimässiga innovationer.

Lunch vid Eldena klosterruin(cistercienser, grundat från Esrom på Själland)som också förevigats av Friedrich i hans elegiska ruinmålning.

En liten föreläsning om kloster, monasticism o dyl i solskenet. 15.20 i Greifswald, där vi beskådar den gamla staden, som är helt orörd av andra världskriget, men inte av modernerna marodörer. Bild av Gustaf Adolfs evangeliska trons försvarare-på domkyrkan. Universitetet, S:t Jacobi, den teologiska fakultetens kyrka, med svenska gravstenar.

16.25 avgång mot Wolgast, stannade efter strandlinjen i Ahlbeck nära gränsen till Polen där hotellet väntade. 18.13 framme. Fel! Här passerar bara östblocksmedborgare! Och ingen har sagt något, vare sig från turistbyrån eller från guiderna, som vetat om vår färdväg sedan hösten 1986!

OK vi får köra mot nästa gränsövergång, vid Linken. Dit är det minst 10 mil. Vi jagar i kapp med tågen på de täta järnvägsövergångarna. Vildsvin med ungar på parallellt järnvägsspår, stora skogar Helvete, även denna gräns var stängd. Gränspoliserna ser generade ut. An ett varv till motorvägen mot Berlin, därefter passage vid Pomerellen, mot Szczecin. Bert kör därefter i kolmörker med följebilen i släptåg på motorvägslinjen runt Szczecin upp mot Swinoujscie. Framme vid färjan 24.00. Två islänningar boende i Lund strax efter oss. 0.40 färjan. Glada ryssar i en turistbuss bjuder på dans till dragspel på färjan. Ett minne för livet!!! 1.15 på pensionat Baltik, det gamla tillhållet sedan förra resan. Personalen ordnar öl och lite kaliskuret. Trött men uppsluppen stämning.

9/5.

Bärnstensinköp m m efter frukost. Med färjan efter lite strul(glömt visum)mot Wolin, där vi var väntade på museet. Andrzej Kaube förklarade att Filipowiak tyvärr inte kunde komma som planerat, men han väntade oss i Szczecin(anytime mellan 17.00 och 24.00). Nationalmuseets konserveringsanläggning(med logi för 12 pers!), Mieczyslaw Jusza visar träpinnade båtdeklar, ritningar m m. och ger bort två fullständiga torrdräkter från polska marinen, tackar, tackar! Mat med vodka(finns ej öl), vi bjuder Kaube. Kyrktornet med utsikt över stranden som försvarades av SS i två månader, ända fram till 4/5 1945. Vid Galbergerget fynd av skelett med avhugget huvud och påle mellan benen. 93 gravar räknade på 1800-tal, liknade Birka. Silberberg med upp till 6.000 gravar(kanske), här har de nya utgrävningarna ägt rum i hamnen, med Nord-europas äldsta hamnkajer(dendrokronologiskt daterade till 838 e Kr får jag veta senare). Inte dåligt, dessutom med äldsta fyren i närheten! Szczecin, hotell Neptun c 20.00. Strul med avbokade platser(oförklarligt) Filipowiak, museichefen, far med till restaurang Balaton, varefter jag kämpades med tröttheten undfägnas med en genomgång på museet av allt maritimt som tänkas kan. Till hotellet c 2.30.

10/5.

Efter lite souvenirinköp m m, inne vid museet 11.00. Lade märke till Kolbatz-klostrets gotländska kapital från 1340-talet. Kul! Filipowiak följer med till sjöfartsmuseet nere vid floden. Här sker ombyggnad varför vi får beskåda Czarnowsko-båten(Leba)under taken och det nya Szczecin-fyndet under konservering, med halvrund köl, sannolikt det äldsta slaviskbyggda fartyget, c 800 e Kr. Allt träpinnat, förstås. Järnklinken kommer under medeltid, Wolinbåten c 1410(C 14)t ex.

Det gamla rådhuset beskådas efter ett snabbesök vid de nya utgrävningarna ovan det tidigmedeltida hamnområdet. För 30 år sedan fanns inga fynd alls. Bombmattorna tog 15 minuter, efter 40 år är ännu inte allt återställt!

Den nya museiuppställningen mycket njutbar, Europas största lackprofil c 8 m lång, med rester av timmerhus, från 800-1490-tal. Szczecin uppstod vid ett vägmöte, ett vad och en omlastningsplats vid en flods yttersta distalbrant (här ett delta). Lunch på hotellet bredvid, varefter vi tog det långa benet före till gränsövergång Pomerellen. Lennart skäller ned en polisschäfer i hundkojan, våldsamt flabb. Bertologin införd i vokabulären, snabbt och diplomatiskt för Bert genom sällskapet. Tyvärr observerar vi inte att de specificerat en direkt transit utan uppehåll... Bekymmer för de övriga i PKW.

Vi bryr oss inte om det planerade besöket i vikingatida gravfältet vid Menzlin (skeppssättningar, skandinavisk särprägel i köpstaden) och drar tvärs över landet, passerar bl a Neubrandenburg med den näst Tallinn och Visby bäst bevarade medeltida stadsmuren i Nordeuropa. Motorvägen för Rostock. Snabb och effektiv inkvartering på hotell Warnow. Den nya guiden Rita Adler (äntligen uppfattar vi efternamnet). Kvällsmaten superb.

11/5.

Tadzjikisk turist meddelar att Göteborg slagit Dundee i första finalmatchen. Besök i Bad Doberan, där vi guidas av en lätt satirisk och intelligent pastor Schmidt. Klostret påbörjat 1186, invigdes 1368 (efter förebild i Løgumkloster nära tyska gränsen i dag), 1638 stals koppartaket av Johan Banér. Våra blågula färger och lilla riksvapnets tre kronor ett direkt arv av den man som ligger begravd under kyrkans mest kända monument, Albrecht III av Mecklenburg, avsatt som Sveriges kung efter slaget vid Falköping 1389.. Mot färjan, här inväntade oss den östtyska färjan tio minuter över ordinarie avgångstid, medan vi genomgick skräckminuter i avvaktan på domen för våra två fel: 1) Britt-Marie ej utklarerad (hon tog tåget vid järnvägsstationen på väg till Berlin 2) Vi hade alla fått ett direkt transitvisum- var det misstag?

OK det löste sig, men inte riktigt nema problema.

Härligt att vara i Danmark, camping i Nykøbing, fin middag på Stegepanden, där vi gjorde av med mera pengar under DDR/Polen tillsammans..

12/5.

För direkt efter frukost på Maglebraende och det slaviska skeppsvarvet i hällregn. Vidare mot Roskilde, där historiens vingslag först frammanades av domkyrkan, och först därefter Vikingsbikshallen. Jan Skamby Madsen mötte oss och visade fynden från Maglebraende, därefter lunch, lite kringgång, tills vi upptäckte att vi måste fara till Helsingør på stört. En minuts marginal innan vi hade stockholmarna på tåget 16.05 till Stockholm (de är då uppe 22.55). Efter upplösningen av gänget befanns vi ha kört 140 mil efter Malmö. Magnus och Anna-Karin till Malmö med bussen, övriga äntrar medhavda fordon och blåser ut ur sagan...

Tack allihop och på återseende

/Christer Westerdahl/